

พจนานุกรมศัพท์แพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย ๑๐

แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ น. ๑. ตำราแพทย์หลวงซึ่งพิมพ์เป็นตอน ๆ สำหรับใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนราชแพทยาลัย มี ๓ เล่ม เริ่มพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ตำรานี้มีเนื้อหาเป็นพระคัมภีร์แพทย์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดทำ รวบรวม และชำระจากคัมภีร์แพทย์โบราณ รวม ๑๔ คัมภีร์ กับตำราแพทย์แบบฝรั่ง. ๒. วารสารการแพทย์ที่โรงเรียนเวช-สโมสร ในสังกัดกรมสัมปาทิกสภา กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ในรูปแบบรายเดือน ปีละ ๑๒ ฉบับ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการรักษาและตำราแพทย์แบบฝรั่งเป็นหลัก ร่วมกับการใช้ยาไทย อย่างไรก็ดีตามวารสารนี้ออกมาได้เพียง ๔ ฉบับ ก็ต้องหยุดไป เพราะขาดทุนทรัพย์. ๓. ตำราการแพทย์แผนไทยชุดหนึ่ง มี ๒ เล่ม ตำรานี้เรียบเรียงและจัดพิมพ์โดยพระยาพิศณุประสาทเวช (คง ถาวรเวช) ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียนเวชสโมสร บนปกหน้าของตำราทั้ง ๒ เล่ม ระบุว่า "... พระยาพิศณุประสาทเวช รวบรวมพิมพ์ ได้สอบกับต้นฉบับหลวง ในหอพระสมุดวชิรญาณ โดยได้รับพระอนุญาตจาก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ สภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ...". ประกอบด้วยคัมภีร์การแพทย์แผนไทยรวม ๑๔ คัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์ฉันทศาสตร์ คัมภีร์ประถมจินดาร คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์สรรพคุณแลมหาพิภัก คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์วรโยคสาร คัมภีร์มหาโชติรัต คัมภีร์ชวตาร คัมภีร์โรคินทาน คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุบรรจบ คัมภีร์มจลาปักษันทิกา คัมภีร์ตักกศิลา และคัมภีร์กระษัย ตำรานี้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ที่โรงพิมพ์ศุภ-การจำรูญ (พระนคร) และ

พิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ที่โรงพิมพ์ไทย (พระนคร). ๔. ตำราการแพทย์แผนไทยเล่มหนึ่ง จัดทำโดยกระทรวงสาธารณสุข ใช้ชื่อเต็มว่า "ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับหลวง" รายละเอียดการจัดทำต้นฉบับดังกล่าวในการจัดพิมพ์ตำราในตอนหนึ่งว่า "... ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับนี้ กระทรวงสาธารณสุข ได้รวบรวมจากตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ของหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งได้รวบรวมและชำระเมื่อ จุลศักราช ๑๒๓๒ (พ.ศ. ๒๔๑๓) โดยพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕... กระทรวงสาธารณสุขถือว่าตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับนี้ เป็นตำราที่พึงใช้เป็นหลักตามประกาศรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามความใน พ.ร.บ. การขายยา พ.ศ. ๒๔๓๓ ด้วย..." ตำรานี้จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ โดยไม่ระบุโรงพิมพ์. ๕. ตำราการแพทย์แผนไทยชุดหนึ่ง มี ๓ เล่มจัดทำโดยโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร มีรายละเอียดการจัดทำต้นฉบับดังกล่าวที่เขียนโดย นายวีร ดันติวิกุล อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนฯ ในการจัดพิมพ์ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๓ ตอนหนึ่งว่า "... ข้าพเจ้าได้พยายามรวบรวมค้นคว้าจัดสรรหาสรรพตำราวิชาแพทย์แผนโบราณมาจัดพิมพ์ขึ้นไว้ให้เป็นหลักสูตรสอนในโรงเรียนแต่ในตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑-๒ ฉบับของท่านเจ้าคุณพระยาพิชณุประสาทเวชยังขาดคัมภีร์เหล่านี้ คือ คัมภีร์อภัยสันดา กล่าวถึงโรคต่อต่าง ๆ (โรคตาทุกชนิด) คัมภีร์มัญชุสวาระวิเชียร

กล่าวถึงโรคลม ๑๐ ประการ คัมภีร์อุทรโรค กล่าวถึงโรคท้องมานต่าง ๆ คัมภีร์มุขโรค กล่าวถึงโรคเกิดในปากในคอ คัมภีร์ไพจิตรมทาวงค์ กล่าวถึงโรคฝีต่าง ๆ คัมภีร์สิทธิสารสงเคราะห์ กล่าวถึงโรคลำบองราหู คัมภีร์ทิพมาลา กล่าวถึงลักษณะวันโรค คัมภีร์วิถิกฤตโรค กล่าวถึงโรคเรื้อนต่าง ๆ ข้าพเจ้าจึงได้ไปขออนุญาตค้นดูที่หอสมุดแห่งชาติและได้ค้นพบคัมภีร์ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น แต่เป็นตำรับของท่านเจ้าคุณพระยาประเสริฐศาสตร์ธำรง (คุณหมอมหา) รวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ สมัยเมื่อท่านดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงเรียนแพทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นที่โรงพยาบาลศิริราชในสมัยนั้น จึงได้ขออนุญาตคัดลอกจากหอสมุดแห่งชาติมาจัดพิมพ์ขึ้น และใช้ชื่อว่า "ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เล่ม ๓" เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิชาแพทย์แผนโบราณ ให้มีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นในสาขาเวชกรรม...". ๖. ตำราการแพทย์แผนไทยเล่มหนึ่ง จัดทำโดยมูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม อายุรเวทวิทยาลัย (เชวโกมารภักจ) ใช้ชื่อเต็มว่า "ตำราการแพทย์ไทยเดิม (แพทย์-ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ" ตำราเล่มนี้ประกอบด้วยคัมภีร์การแพทย์แผนไทย ๑๓ คัมภีร์ ตรงกับฉบับของพระยาพิศณุประสาทเวช แต่ไม่มีคัมภีร์วรโยคสาร มีรายละเอียดการจัดทำต้นฉบับดังกล่าวในการจัดพิมพ์ตำรานี้ตอนหนึ่งว่า "... เป็นตำราการแพทย์แผนไทยแบบที่ ๑ ซึ่งได้ใช้ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เป็นหลัก นำข้อมูลจากเล่มอื่น ๆ มาเป็นส่วนประกอบ เพื่อเทียบเคียงข้อความที่เป็นปัญหาให้ข้อความเข้าใจได้ถูกต้อง และได้ทำเชิงอรรถไว้เกือบทุกหน้าเพื่อสะดวกแก่ผู้ศึกษา...". ตำรานี้จัดพิมพ์ครั้งที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ที่โรงพิมพ์สาม

เจริญพาณิชย์ (กรุงเทพฯ) และครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๗) ที่โรงพยาบาลแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ). ๗. ตำราการแพทย์แผนไทยเล่มหนึ่ง ที่ดำเนินการคัดสรรต้นฉบับ และจัดพิมพ์โดย คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้ชื่อเต็มว่า “แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวรรณกรรมของชาติ” ตำราเล่มนี้ประกอบด้วยคำมกัรการแพทย์แผนไทย ๑๔ คำมกัรที่เรียบเรียงและจัดพิมพ์โดยพระยาพิศณุประสาธเวช (คง ถาวรเวช) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้มีการจัดทำคำอธิบายศัพท์บางคำ แทรกภาพลายเส้นพืชสมุนไพรบางชนิดประกอบตลอดทั้งเล่ม และในตอนท้ายเล่มได้เพิ่มเติมส่วนประมวลศัพท์พร้อมคำอธิบาย และดัชนีคำศัพท์ รวมทั้งได้จัดทำในรูปของสื่อซีดีรอม (มัลติมีเดีย) ไว้ด้วย ตำราเล่มนี้พิมพ์ครั้งที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๒) ครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๓) และครั้งที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๑) ที่โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี (กรุงเทพฯ) โดยสถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

คำมกัร ๑. น. หนังสือ ตำรา หรือจารึกที่มีมาแล้วช้านานและมีคุณค่าทางการแพทย์แผนไทยหรือทางศาสนา โบราณคดี เป็นต้น. ๒. ลักษณะนามเรียกหนังสือ ตำรา หรือจารึกเหล่านี้ เช่น ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ มีคำมกัรแพทย์แผนไทย ๔ คำมกัร.

คำมกัรกระษัย น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรมที่เรียกว่า “โรคกระษัย” โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่มีสาเหตุจากกองธาตุ มี ๘ ประการ และกลุ่มที่ไม่ทราบสาเหตุการเกิดโรคอีก ๑๘ ประการ รวมทั้งตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรจะละนะสังคหะ น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่งในตำราเวชศาสตร์วินิจฉัยเล่ม ๒ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงลักษณะอาการของธาตุ ๔ ประการ และตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรฉันทศาสตร์, คำมกัรฉันทศาสตร์ [-ฉันทะ

สาด] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ต้นฉบับใช้ชื่อว่า “ตำราแพทย์ที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ ฉันทศาสตร์” แต่งเป็นร้อยกรอง ผู้เรียบเรียงตำราคือ พระยาวิชัยยาศิ (กลุ่ม) เจ้าเมืองจันทบุรี (ปัจจุบันคือจังหวัดจันทบุรี) มีเนื้อหาสำคัญที่รวบรวมจากคำมกัรโบราณหลายคำมกัร เช่น บทไหว้ครู จรรยาแพทย์ ธาตุสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน ลักษณะชีพจร ลักษณะน่านมดและขั้ว ขาง ไข่ ทับ ปวง ล้นนิบาตสองคลอง มรณญาณสูตร.

คำมกัรชวดาร [-ชะวะดาน] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคลม ลมมีพิษ ลมมีพิษมาก และตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรตักกคิลลา, คำมกัรตักกคิลลา [-ตักกะลิลลา] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ในตอนต้นของตำราว่า “... กล่าวกลอนสอนไว้ตามในตำรา เมืองตักกคิลลา ครั้งทาลงเมืองพระฤาษีเมตตา เห็นแวทนา ผู้คนตายเปลืองจึงไว้ตำรา มีมาตามเรื่อง เป็นบุญไปเบื้องนำชั่วกลับป...” มีเนื้อหาสำคัญว่าด้วยไข้ประเภทต่าง ๆ รวมทั้งลักษณะอาการและชื่อเรียก เช่น ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้เหนือ ไข้ประดง ไข้รากสาด รวมทั้งตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรทิพมालา [-ทิพมालา] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงลักษณะฝีภายใน ๒๑ ประเภท และตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรทูลาวะสา น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงความผิดปกติของน้ำปัสสาวะ และยาที่ใช้แก้.

คำมกัรธาตุบรรจบ [-ธาตุบันจบ] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ผู้แต่งตำราคือ หมอชิวโกมารักจจ มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคเกี่ยวกับอุจจาระ และมหาภูตรูป ตั้งแต่สาเหตุของโรค ความผิดปกติของการถ่ายอุจจาระ ลักษณะสีและกลิ่นของอุจจาระ และตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรธาตุวิภังค์ [-ธาตุวิภัง] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่งคล้ายคลึงกับคำมกัรโรคนิทาน ผู้แต่งตำราคือ หมอชิวโกมารักจจ มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคที่เกิดจากความผิดปกติของธาตุทั้ง ๔ พิจารณาตามธาตุ ๔ รวมถึงการใช้ตำรายาแก้.

คำมกัรธาตุวิภังค์ [-ธาตุวิภัง] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงความผิดปกติของธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ในร่างกายที่มีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนผ่านของธาตุต่าง ๆ ในรอบปี การรักษาธาตุทั้ง ๔ ให้เป็นปกติ รวมถึงการใช้ตำรายาแก้โรค มูลเหตุการเกิดโรค ๖ ประการ ข้อห้าม ๑๑ ประการ สำหรับผู้ป่วย ไข้เอกโทษ ไข้ทุวันโทษ ไข้ตรีโทษ และรลยา ๘ รส.

คำมกัรธาตุอภิญญาณ น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงลักษณะของโรคที่เกิดกับธาตุทั้ง ๔ อันทำให้มีอาการมีสีตาแดง ขาว เขียว และตำรายาที่ใช้แก้.

คำมกัรปฐมจินดา, คำมกัรปฐมจินดาร์, คำมกัรปถมจินดา, คำมกัรปถมจินดาร์ ดู คำมกัรปฐมจินดา, คำมกัรปฐมจินดาร์.

คำมกัรประถมจินดา, คำมกัรประถมจินดาร์ น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ผู้แต่งตำราคือหมอชิวโกมารักจจ ในตอนต้นของตำราว่า “... ซึ่งพระคำมกัรแพทย์อันวิเศษชื่อประถมจินดา อันเป็นหลักเป็นประธานแห่งพระคำมกัรฉันทศาสตร์ทั้งปวง อันพระอาจารย์โกมารักจจ แต่งไว้...” มีเนื้อหาสำคัญได้แก่ การเกิดขึ้นของโลกและมนุษย์ การตั้งครรภ์ การดูแลครรภ์ การแท้ง การคลอดลูก วิธีการฝังรก โรคที่เกิดขณะอยู่ไฟ การดูแลเด็ก โรคในวัยเด็ก และตำรายาที่ใช้ในโรคแม่และเด็ก เป็นต้น, เขียนว่า คำมกัรปฐมจินดา คำมกัรปฐมจินดาร์ คำมกัรปถมจินดา หรือคำมกัรปถมจินดาร์ ก็มี.

คำมกัรแผนนวด น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่งในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงตำแหน่งหรือแนวเส้นทั่วร่างกายที่บ่งบอกถึงโรคและที่เป็นตำแหน่งของการนวด การวางปลิงเพื่อแก้โรคโดยมีแผนภาพรูปคนแสดงประกอบ นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับโรคลม และตำรายาที่ใช้แก้ รวมทั้งการทำนายยามยาตรา.

คำมกัรแพทย์ไทยแผนโบราณ น. ตำราการแพทย์แผนไทยชุดหนึ่ง มี ๓ เล่ม ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร)

แพทย์ไทยแผนโบราณ เป็นผู้เรียบเรียงพิมพ์ครั้งแรกที่โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์ พระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔, คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ มี ๓๕๒ หน้า เนื้อหาว่าด้วยคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์สรรพคุณยา คัมภีร์มรณญาณสูตร คัมภีร์โรคหินานเล่ม ๑ คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุบรรจบ เล่ม ๑ ว่าด้วยอุจจาระธาตุ คัมภีร์อติสารและยาแก้บิด ว่าด้วยอหิวาตกโรคและยาแก้ปว่ง ว่าด้วยอาการไข้ ตามฉันทศาสตร์ ว่าด้วยไข้ต่าง ๆ และยาแก้ ว่าด้วยไข้เหือดหัดและยาแก้ ว่าด้วยไข้หัดประทุ ระดูทับไข้และยาแก้ ว่าด้วยไข้ส่าและยาแก้ และคัมภีร์ใช้ตักกะศิลา, คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ มี ๒๙๔ หน้า เนื้อหาว่าด้วยฉันทศาสตร์ คัมภีร์ปฐมจินดาร คัมภีร์มหาโชตรัต คัมภีร์ชวตาร และคัมภีร์มัญชุสรวชิเชียร, คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓ มี ๒๗๒ หน้า เนื้อหาว่าด้วยคัมภีร์ฉันทศาสตร์ คัมภีร์มุขโรค คัมภีร์กษัย คัมภีร์อภัยสันตา ตำราอุทรโรค ธาตุต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ การเจ็บป่วยของร่างกาย โรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในร่างกาย และยาแก้ เป็นต้น.

คัมภีร์ไพจิตรมหาราช [-ไพจิตรมหาราช] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคฝีฝักหนอก ๒ ประเภท คือ ฝีหัวคว่ำ ฝีหัวหงาย และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์มรณญาณสูตร [-มรณะญาณสูตร] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่งในคัมภีร์วโรยสาร ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงนิมิตหรืออาการแสดงของผู้ป่วยที่เป็นสิ่งบ่งบอกว่าจะถึงแก่ความตายเมื่อใด.

คัมภีร์มหาโชตรัต [-มหาโชตระต] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ผู้แต่งตำรานี้คือ ท้าวสัทมบดีพรหม มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย การเกิดระดู ความผิดปกติของระดู และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์มัญชุสรวชิเชียร [-มัญชุสรวชิเชียร] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคลมที่เป็นดานหรือโรคลมที่เป็นก้อนแข็ง ๑๐ ประการ และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์มุขโรค [-มุขะโรค] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคที่เกิดในปากและคอ ๑๙ ประการ และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์มูจนาปักขันทิกา [-มูตนาปักขันทิกา] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคทางเดินปัสสาวะและระบบสืบพันธุ์ของผู้ชายและผู้หญิง ได้แก่ ทูลาเวสา ๑๒ ประการ ปรมะ ๒๐ ประการ และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์โรคหินาน [-โรคนิทาน] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่งคล้ายคลึงกับคัมภีร์ธาตุวิภังค์ ผู้แต่งตำรานี้คือ หมอชิวโกมารักจ มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงสาเหตุของการเกิดโรค ได้แก่ สาเหตุจากความผิดปกติของธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ อิทธิพลของฤดูกาล รวมถึงการใช้ตำรายาแก้โรค (มาจากคำว่า นิทาน แปลว่า มูลเหตุ สาเหตุ ต้นเหตุ).

คัมภีร์โรคหินานคัมพันธ์ น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ผู้เรียบเรียงตำรานี้คือ พระยาวิชัยยิบติ (กล่อม) เจ้าเมืองจันทบูรณ มีลักษณะเป็นร้อยกรอง เนื้อหาสำคัญรวบรวมจากคัมภีร์โบราณหลายคัมภีร์ กล่าวถึงโรคที่เกิดจากความผิดปกติของธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ สาเหตุการเจ็บป่วย อิทธิพลของฤดูกาล ตำรายาที่ใช้แก้โรค และอาการ นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเส้นสืบกับการก่อให้เกิดโรค และอาการที่แก้ได้ด้วย การนวด.

คัมภีร์วโรยสาร [-วระโยกสาร, -วระโยคะสาร] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ผู้แต่งเป็นชาวลังกาชื่อ มหาอำมาตย์อมรเสก มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงหน้าที่และลักษณะของแพทย์ ๓๐ ประการ คุณลักษณะแพทย์ที่ดี ลักษณะผู้ป่วย นิมิตต์-ร้าย โรคและการรักษา รสของสมุนไพรรวม การเก็บสมุนไพรรวมทั้งสรรพคุณ หรือคุณค่าของอาหาร เป็นต้น.

คัมภีร์วิภังค์โรค [-กุดทะโรค] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงสาเหตุของโรคเรื้อน ๗ อย่าง และโรคเรื้อน ๑๓ ประเภท และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย [-สะหมุดฐาน] น. ตำรา

การแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงสาเหตุของการเกิดโรค ๔ ประการ ได้แก่ ธาตุ อุตุ อายุ และกาล.

คัมภีร์สรรพคุณ, คัมภีร์สรรพคุณยา ดู คัมภีร์สรรพคุณและสรรพคุณแลมหพิภัก.

คัมภีร์สรรพคุณและสรรพคุณแลมหพิภัก น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงเภสัชวัตถุ สรรพคุณของสมุนไพรรวม ๑๑๓ ชนิด ที่ใช้ปรุงยา พิกัดยา มหพิภัก เครื่องยาที่ใช้รักษาโรคต่าง ๆ, คัมภีร์สรรพคุณ หรือคัมภีร์สรรพคุณยา ก็เรียก.

คัมภีร์สิทธิสารสงเคราะห์ [-สิทธิสาร] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคที่เกิดในเด็ก ได้แก่ ลำบองราหูที่เกิดในเดือนต่าง ๆ ขางลักษณะสันนิบาต และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์อติสาร [-อะติสาร] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคอุจจาระร่วง และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์อภัยสันตา [-อะไพสันตา] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคต่อ ๑๙ ประการ และตำรายาที่ใช้แก้.

คัมภีร์อุทรโรค [-อุทธรโรค] น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง มีเนื้อหาสำคัญกล่าวถึงโรคมาน ท้องโต และตำรายาที่ใช้แก้.

ตำรายาติลาจาริกในวัดพระเชตุพนวิมล

มังคลาราม น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่ง รวบรวมจากเนื้อหาในติลาจาริกเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย ซึ่งติดอยู่ตามศาลาราย ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) โดยคณะอาจารย์โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนฯ มีเนื้อหาสำคัญ ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกรวม ๑๖๕ หน้า ว่าด้วยวิชาหัตถศาสตร์ (แผนการนวด) ระบุวิธีดัดตน และโคลงภาพฤษีดัดตน ส่วนหลังมี ๔๗๘ หน้า ว่าด้วยตำรายาวิธโรก โรคต่าง ๆ และยาแก้แม้อ้อ ลำบองราหู ขาง สมุฏฐาน ๔ ประการ ริตสิดวง ต้อ กำเนิดแห่งลม เป็นต้น ในตอนท้ายของส่วนหลังนี้ คณะผู้จัดพิมพ์ได้เพิ่ม “ตำราของอาจารย์เปี่ยม” ซึ่งกล่าวถึง

ธาตุทั้ง ๔, สมุฏฐานการเกิดโรค ๑๔ อย่าง, อาหารห้ารส, น้ำกระสายยาต่าง ๆ เป็นต้น เข้ามาด้วย (หน้า ๔๖๓-๔๗๘) ตำราเล่มนี้จัดพิมพ์ครั้งแรกที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕.

ตำราสรรพคุณยา ฉบับของกรมหลวงวงษาธิราชสนิท น. ตำราการแพทย์แผนไทยฉบับหนึ่งเรียบเรียงและรวบรวมโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท (พระองค์เจ้าจันทรา) ต้นราชสกุลสนิทวงศ์ เจ้ากรม

หมอหลวงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเนื้อหาว่าด้วยรสและสรรพคุณของตัวยาสมุนไพร เรียงตามลำดับเป็นข้อ ๆ รวม ๑๖๖ ข้อ ตำราเล่มนี้จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ในงานปลงศพคุณหญิงทรัพย์ อรรถกวีวาจา (ทรัพย์ รัตมัญญิต) และได้มีการจัดพิมพ์ต่อมาอีกหลายครั้ง ในการจัดพิมพ์ครั้งแรก โดยหอพระสมุดวชิรญาณ มีคำนำซึ่งอธิบายที่มาที่ไปของตำราเล่มนี้

ความตอนหนึ่งว่า "... หนังสือว่าด้วยตำราสรรพคุณยาฉบับนี้ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทได้ทรงเรียบเรียงเป็นคำประพันธ์ร้อยแก้วเป็นตำราดี มีคุณประโยชน์ และรักษาโรคได้จริง ด้วยกรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเป็นอธิบดีแพทย์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ มีพระเกียรติคุณสมควรได้รับการยกย่องนับถือเป็นแพทยอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และเชี่ยวชาญในการแพทย์ไทย..."